

type. Preparing pupils for life and activity in a democratic society is one of the highest social values. The problem of development of specialised education shows that it is a dynamic process which represents development of Ukrainian society. This is due to the fact that the school reflects the needs of society which are constantly changing, new ideas in pedagogical science and practice. Historical analysis of the development of specialised education shows that contents of specialised education needs improvement and additions in the following directions: methodological, legislatively, didactical and methodical. The modernisation of contents of the specialised school should be as systematic process based on the scientific substantiation of value principles of general secondary education, the intercorelation determination of didactics, methodical, monitoring constituents. Predicting changes should touch not only personal values of pupils, but also each stage of specialised training.

Key words: specialised studies; Conception of specialised studies; aim, tasks of specialised studies; organizational pedagogical conditions.

УДК 371.124:5.003.12 (045)

Бабкова О.О.*

ОЦІНЮВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЯКІСТЬ ШКІЛЬНОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ

У статті розкривається загальна сутність понять «оцінювання», «оцінка», «оцінювальна діяльність», «якість шкільної освіти» «якість шкільної природничої освіти»; визначено об'єкт оцінювання з природознавства та недоліки контрольно-оцінювальної діяльності вчителів природничих спеціальностей; теоретично обґрунтовано показники якості шкільної освіти. Особливу увагу приділено специфіці оцінювальної діяльності вчителів природничих спеціальностей як механізму, що забезпечує встановлення зворотного зв'язку та вплив на якість природничої освіти, оскільки грамотне об'єктивне оціночне судження сприяє стимулюванню пізнавальних інтересів й активності школярів, надає можливість проектувати дидактичний процес.

Ключові слова: оцінювання, оцінювальна діяльність, оцінка, якість шкільної освіти, якість шкільної природничої освіти.

Розпорядженням КМУ від 27.08.2010 року №1720-р схвалено концепцію Державної цільової програми підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року. Об'єктивна оцінка досягнутих навчальних результатів є вагомим важелем в удосконаленні якості шкільної освіти. Однак існує суперечність між необхідністю отримання достовірних даних про рівень навчальних досягнень учнів з предметів природничого циклу та існуючою системою контролю, яка не відповідає сучасним вимогам. Тому в професійній діяльності вчителя з'являється аналітико-оцінювальний напрямок, складовими якого є освітній аудит (незалежне оцінювання) і евалюація якості.

Контролю знань з біології значна увага приділяється науковцями у розрізі методики викладання предмета (І. Зверев [9], І. Карцева [6], Л. Шубкіна [11]). У наукових працях Ю. Бабанського [2] розкрито специфіку перевірки сформованих умінь з природничих дисциплін завдяки експериментальним завданням. У роботах О. Ануфрієвої [1], А. Бахмуського [3], В. Григораша [4] уточнено показники якості шкільної освіти. Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів з предметів природничого циклу, затвердженими наказом МОН від 05.05.2008 № 371, визначено рівні, що оцінюються на підставі особистісних результатів пізнавальної діяльності

* © Бабкова О.О.*

за 12-бальною шкалою, в яких відбиваються набуті учнями загальнопредметні компетентності [7]. Проте питання специфіки оцінювальної діяльності вчителів природничих спеціальностей, яка включає в себе оцінювання не тільки діяльності учнів, але і власної професійної діяльності та оцінювання взаємодії вчителів і учнів, на сучасному етапі залишається актуальним, оскільки не знайшло відображення в жодному з досліджень.

Метою статті є визначення специфіки оцінювальної діяльності вчителів природничих спеціальностей, а також установлення впливу оцінювальної діяльності на якість шкільної природничої освіти.

Постійні зміни вимагають мобільності у професійній діяльності педагога, однією зі складових якої є оцінювальна діяльність. Проблема готовності вчителів природничих спеціальностей до оцінювальної діяльності була і залишається актуальною на сьогодні, оскільки університетська освіта готує більшою мірою біолога-дослідника, біолога-науковця, ніж біолога-вчителя.

У науковій літературі існують 186 поняття «оцінювання» [5, с. 10]. Девід Нево (1986) визначає освітнє оцінювання як «систематичний опис об'єктів та/або визначення їхньої цінності чи вартості» [там само]. На його думку, освітнє оцінювання виконує чотири функції: «а) креативну (вдосконалення); б) підсумкову (вибору і звітності); в) соціополітичну (мотивації й отримання підтримки громадськості); г) адміністративну (як вияв влади)» [5, с. 11]. Учений зазначає, що для оцінювання об'єкта варто використовувати різноманітні критерії: а) відповідність конкретним потребам дійсних або потенційних клієнтів, б) відповідність національним ідеям, ідеалам, соціальним цінностям; в) відповідність установленим стандартам і нормам; г) перевага над альтернативними об'єктами; д) досягнення цілей, які ставляться перед об'єктами.

Оціночне судження, яке встановлюється в результаті оцінювальної діяльності, забезпечує зворотній зв'язок і тим самим визначає можливість проектування дидактичного процесу. Грамотне оцінювання рівня навчальних досягнень учнів сприяє стимулюванню пізнавальних інтересів й активності школярів. Вдале використання критеріїв, застосування їх відповідно до конкретної ситуації та адекватне мотивування оцінки є проблемою не лише молодого вчителя-природничника.

Особливого значення набуває питання об'єктивного оцінювання, яке забезпечується кількісним і якісним аналізом діяльності вчителя і учнів. Сучасність декларує інноваційні методи для отримання надійних оцінок навчальних досягнень учнів з природничих предметів на різних етапах навчання і за різними компонентами системи освіти, що в свою чергу на основі зворотного зв'язку дозволяє встановити ефективність системи управління навчальним процесом.

Основний показник ефективності навчання – якість наданої освіти. Саме цей показник дає можливість вчителю природничих спеціальностей контролювати свою роботу, удосконалювати методику викладання. Л. Шубкіна відзначає, що для визначення показника якості освіти з природознавства треба враховувати конкретні і загальні знання. В основі перевірки конкретних знань лежить контроль за процесом упізнавання предметів і явищ, за відтворенням їх образів. Перевірка ж загальних знань з біології полягає в контролі за процесом мислення учнів – порівнювати, узагальнювати, знаходити суттєві ознаки предметів і явищ, в установленні причинно-наслідкових зв'язків між ними й умінням використовувати на практиці набуті знання [11, с. 35-39]. Посилення методологічної складової вчителя-природничника насамперед передбачає, що учні повинні певною мірою опанувати мову науки, загальнонаукові поняття – закон, гіпотеза, науковий факт, теорія, методи науки, експеримент. У Критеріях оцінювання чітко визначений об'єкт оцінювання з природничих дисциплін [7] (табл. 1).

Таблиця 1

Об'єкт оцінювання з природознавства (на підставі критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з природничих дисциплін)

Фізика	Хімія	Біологія	Географія
природні явища; одиниці вимірювання окремих фізичних чи астрономічних одиниць; закони, поняття, формули; вміння розв'язувати задачі(стандартні та нестандартні); вміння користуватися окремими приладами; виконання лабораторних і практичних робіт	хімічні об'єкти; визначення понять; розуміння основоположних хімічних теорій і фактів; уміння складати рівняння хімічних реакцій і робити за ними обчислення; виконання хімічного експерименту	біологічні об'єкти і їх ознаки; визначення біологічних понять; порівняння біологічних об'єктів, явищ і процесів живої природи; розв'язування біологічних задач; виконання лабораторних і практичних робіт	географічні явища чи об'єкти; географічні поняття; закономірності вживання географічної та картографічної термінології; виконання практичних робіт; вміння користуватися атласом та контурною картою

Отже, основою вивчення предметів природничого циклу є засвоєння понять. «Поняття – форма абстрактного мислення, яка фіксує суттєві ознаки предметів і явищ оточуючої дійсності, законів, згідно з якими здійснюються ті чи інші процеси» [9, с. 58].

І. Зверев, звертаючись до аналізу знань учнів з біології, виділяє п'ять рівнів розвитку понять:

- фактологічний рівень пізнавальної активності, що має переважно репродуктивний характер;

- операційно доведений, що передбачає «самостійне застосування до вирішення навчальних задач потрібних фактів і емпіричних понять, установлення в навчальному матеріалі суб'єктивно нових причинно-наслідкових зв'язків, підбір і використання практичних, теоретичних і логічних доведень, перенос на нові об'єкти прийомів аналізу, синтезу і порівняння»;

- понятійний, пов'язаний з активним розвитком у школярів продуктивного мислення: учні оперують поняттями, конкретизують їх, створюють теоретичну конструкцію;

- творчий: складення і вирішення експериментальних і теоретичних завдань, створення приладів для проведення експериментів [6, с. 246-247].

Особливістю вимог до рівня підготовки учнів у стандарті біологічного утворення є наявність у них експериментальних умінь. Перевірка сформованості таких умінь повинна здійснюватися за допомогою експериментальних завдань, що можуть складати частину загальної перевіркової роботи. Крім цього контрольні лабораторні роботи реєструють наявність або відсутність певних практичних умінь і навичок, що дозволяє виявити індивідуальні і типові прогалини в підготовці учня та методах викладання вчителем-природничником предмета [2, с. 142]. Виконання різноманітних завдань і вправ під час контролю сприяє розвитку логічного мислення учнів, умінню порівнювати, аналізувати, робити узагальнення, установлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо. У процесі контролю розвивається самостійність учнів, формуються навички самоконтролю.

Таким чином, оцінка є мірилом рівня загальнопредметних і спеціально-предметних компетентностей.

Виникає питання: «Чи є оцінка показником якості шкільної освіти?».

Аналіз наукових праць О. Ануфрієвої [1], А. Бахмутського [3], В. Григораша [4] дозволяє стверджувати, що основним показником якості шкільної освіти є рівень знань, умінь, навичок або рівень навчальних досягнень учнів (табл. 2), кількісне оцінювання яких наведено в критеріях 12-бальної шкали.

Таблиця 2

Показники якості шкільної освіти

Автор	Показники якості шкільної освіти
О. Ануфрієва [1, с. 57]	рівень знань, умінь, навичок
	рівень морального розвитку
	рівень творчого розвитку
	рівень фізичного розвитку
А. Бахмутський [3, с. 29]	рівень навчальних досягнень учнів
	рівень розвитку особистості учнів
	комфортність освітнього процесу
	якість змісту і реалізації використаних освітніх програм
В. Григораш [4, с. 56]	рівень навчальних досягнень учнів
	рівень сформованості життєвих компетентностей учнів
	рівень вихованості
	рівень соціалізації (готовності до повноцінного й успішного життя у світі дорослих)
	збереження здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного)
	розвиток особистості (пізнавальні здібності, здатність до самовдосконалення, творчі здібності).

Рівень навчальних досягнень учнів залежить від ефективності організації навчально-виховного процесу та самооцінки його здійснення. Учитель-природничник, звичайно, може висувати високі вимоги до відтворення й об'єму знань, але при цьому не враховувати мислення учнів. Високі оцінки, виставлені педагогом за відтворення великої кількості інформації, не є показником високого рівня розвитку мислення. Або ж вчитель біології може пропонувати завдання для контролю на низькому рівні вимог, а вчитель хімії – на високому, і тому незважаючи на високі оцінки з біології, можна говорити, що якість освіти з хімії вища.

Під час дослідження нами виявлено недоліки контрольно-оцінювальної діяльності вчителів природничих спеціальностей:

- використання одного і того ж метода оцінювання – як правило, порівняльного;
- відсутність самоконтролю в учителя;
- учні не володіють знаннями щодо самооцінювання, взаємооцінювання і самоконтролю, а також критеріїв і еталонів, за якими вчитель здійснює оцінювання;
- відсутність коментувань з боку вчителя щодо виставлених оцінок;
- недостатня кількість часу для здійснення опитування;
- відсутність всебічного контролю, який враховує перевірку теоретичного матеріалу і практичних умінь його використання.

Звичайно, оцінки регламентуються Критеріями оцінювання, державним стандартом, програмовими вимогами. Будь-яка оцінка вимагає чіткого визначення її критеріїв – стандартів, норм, з якими порівнюються отримані результати. І таким нормами можуть бути середньостатистичні значення. Як зазначає А. Бахмутський [2, с. 48], середнє значення всіх однотипних результатів під час

оцінювання навченості не свідчить про високий або низький рівень, а лише вказує на ступінь адекватності використаного набору завдань завданню диференційованої оцінки рівня навченості.

Г. Цітек наводить стандарти, якими оперують в системі початкової та середньої освіти:

- стандарти змісту освіти (content standards);
- стандарти демонстрації досягнень (performance standards);
- стандарти очікуваних (або кінцевих) результатів (delivery standards) [10].

Виходячи з цих категорій навчальних стандартів педагоги дискутують щодо оцінювання результатів навчання, які концентруються переважно в межах стандартів демонстрації досягнень.

З цього приводу М. Поташник відзначає, що «стандарти позаособистісні, і не для усіх результатів освіти можна сформулювати стандарти». Науковець зазначає, що будь-яке оцінювання, яке здійснює людина, має як об'єктивний, так і суб'єктивний характер [8, с. 73], і пропонує підвищувати об'єктивність через:

- обґрунтованість експертами параметрів;
- підвищення компетентності тих, хто здійснює оцінювання;
- використання декількох методик [8, с. 19].

Учений наголошує: якісною освітою є така, що здійснюється в зоні найближчого розвитку дитини. Тому якщо учень має освітній потенціал навчатися на достатньому рівні і навчається на ньому, що підтверджено оцінюванням, можна стверджувати про надання якісних освітніх послуг.

Таким чином, оцінювальна діяльність педагога-природничника має такі складові: оцінювання діяльності учнів, оцінювання власної професійної діяльності, оцінювання взаємодії вчителів і учнів; є механізмом впливу на якість шкільної природничої освіти та показником ефективності системи управління навчальним процесом. Її специфічність пов'язана з особливостями засвоєння знань і формування вмінь з предметів природничого циклу, а складність полягає в інтеграції стандартів і особистості.

Ураховуючи актуальність і важливість досліджуваної проблеми вважаємо, що подальшого науково-теоретичного осмислення і практичного втілення потребує розробка моделі формування готовності в післядипломній освіті вчителів природничих спеціальностей до оцінювальної діяльності, яка б сприяла засвоєнню теоретичних знань, формуванню вмінь з цієї діяльності, розвитку інтелектуальної рефлексії.

Литература:

1. Ануфрієва О. Вимірювання кінцевих результатів діяльності закладів освіти / О. Ануфрієва // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2007. – № 4. – С. 56-60.
2. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения (общедидактический аспект) / Ю. К. Бабанский. – М. : «Педагогика», 1977. – 256 с.
3. Бахмутский А. Е. Мониторинг школьного образования: проблемы и решения / А. Е. Бахмутский. – СПб. : КАРО, 2007. – 176 с.
4. Григораш В. В. Організація діяльності керівника школи / В. В. Григораш. – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 224 с. – (Серія «Адміністратору школи»).
5. Іванюк І. В. Оцінювання освітніх проектів та програм: навч. посібник / І. В. Іванюк. – К. : Таксон, 2004. – 208 с. – (Вища освіта в сучас. світі).
6. Карцева И. Д. Хрестоматия по методике преподавания биологии: учеб. пособие для студентов пед. ин-ов по биол. Спец. / И. Д. Карцева, Л. С. Шубкина. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1984. – 288 с.

7. Критерії оцінювання навчальних досягнень [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ncme.org/pubs/items/Standard.pdf>.
8. Поташник М. М. Качество образования: проблемы и технологии управления (В вопросах и ответах) / М. М. Поташник. – М. : Педагогическое общество России, 2002. – 352 с.
9. Проблемы методики обучения биологии в средней школе / под ред. И. Д. Зверева. – М. : Педагогика, 1978. – 320 с.
10. Cizek G. J. Standards-Setting Gluidelines, [Електронний ресурс] / Cizek G. J. // University of Toledo. – 2006. – р.13-19. – Режим доступу : <http://www.ncme.org/pubs/items/Standard.pdf>.
11. Шубкина Л. С. Изучение качества знаний учащихся / Л. С. Шубкина // Биология в школе. – 1967. – № 6. – С. 35-39.

Бабкова Е.А.

ОЦЕНОЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ФАКТОР ВЛИЯНИЯ НА КАЧЕСТВО ШКОЛЬНОГО ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье раскрывается общая сущность понятий «оценивание», «оценка», «оценочная деятельность», «качество школьного образования» «качество школьного естественнонаучного образования», определены объект оценки по естествознанию и недостатки контрольно-оценочной деятельности учителей естественных специальностей; теоретически обоснованы показатели качества школьного образования. Особое внимание уделено специфике оценочной деятельности учителей естественных специальностей как механизма, обеспечивающего установление обратной связи и позволяющего проектировать организацию учебно-воспитательного процесса, влиять на качество естественнонаучного образования.

Ключевые слова: оценивание, оценочная деятельность, оценка, качество школьного образования, качество школьного естественнонаучного образования.

Babkova E.A.

ESTIMATION ACTIVITY AS AN IMPACT FACTOR ON QUALITY OF SCHOOL NATURAL SCIENCE EDUCATION

The article deals with the general sense of the terms «estimating», «estimation», «estimation activity», «quality of school education» «quality of school natural science education»; there have been defined such issues as the object of natural science estimation, disadvantages of controlling and estimating activity of natural sciences teachers and problematic readiness of teachers to analytical-estimating direction in professional activity; the indicators of school education quality have been theoretically proved. It was found that the basis for studying of natural sciences is the assimilation of concepts according to the levels: factual or reproductive, operationally-proven, productive and creative. It was proved that the estimation was a measure of the level of general subjective and social-subjective competences. The parameters of school education quality were specified according to science researches. Particular attention is paid to the specific estimation activity of teachers of natural specialties as a mechanism that ensures the establishment of the feedback and impact on quality of natural science education as competent objective estimating judgment helps to stimulate cognitive interests and activities of students and enables to plan didactic process. The author defined the peculiarity of estimation of student achievements in natural science, which is connected with the formation of specific and general knowledge and appropriate control over the process of recognition of objects, events, thinking, formation of experimental skills, which is part of the test or controlling laboratory work.

Key words: estimating, estimation activity, estimation, quality of school education, quality of school natural education.

Рецензент: Жорова І.Я.